

n x 2.9nk
Megen
Cult

CULTUURHISTORISCHE INVENTARISATIE PROVINCIE NOORD-BRABANT

GEMEENTE MEGEN

INHOUD:

1.	Woord vooraf	3
2.	Criteria	4
3.	Werkwijze	7
4.	Historische karakteristiek van Megen	9
	Landschap	
	Nederzettingen	
	Bebouwing en groenelementen	
5.	Overzicht van straten, gebouwen en groenelementen	14
6.	Literatuurlijst	25
7.	Kaart gemeente Megen (bijlage)	

1. WOORD VOORAF

Dit boek over Megen maakt deel uit van de serie cultuurhistorische inventarisaties van Noord-Brabant. Het geeft per gemeente een overzicht van de waardevolle nederzettingen, gebouwen en groenelementen in de steden en dorpen van de provincie.

De snelle en vaak ingrijpende veranderingen in het Brabantse cultuurlandschap hebben de totstandkoming van een dergelijk overzicht urgent gemaakt. Ondanks vervlakking en schaalvergroting bezit elke gemeente een eigen karakter in de bebouwing van de kern of het buitengebied. We doelen daarbij zeker niet alleen op de erkende monumentale gebouwen, maar evenzeer op de boerderijen, woonhuizen, fabrieksgebouwen, bruggen en sluizen, wegwegen of een ijzeren sierhek en dorpslinde. Ook nieuwere zaken van kort voor en na de tweede wereldoorlog vragen hier en daar de aandacht.

Elementen uit het verleden kunnen als essentieel beschouwd worden voor de verscheidenheid en herkenbaarheid van het heden, en daarmee voor de leefbaarheid in het algemeen.

Na het monumentenjaar 1975 heeft het provinciebestuur besloten om de cultuurhistorisch waardevolle bebouwing van de provincie vast te doen leggen. Hiervoor is in 1976 de "Inventarisatiecommissie Brabantse Monumenten" ingesteld. In deze commissie waren onder voorzitterschap van gedeputeerde drs. Y.P.W. van der Werff vertegenwoordigd: de Provinciale Planologische Dienst, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, de Stichting Het Brabants Landschap, de Provinciale Commissie Noord-Brabant van de Bond Heemschut, de Stichting Menno van Coehoorn, de Stichting Huis en Hoef van Brabant, de Boerderijcommissie van Brabants Heem, de Werkgroep Monumenten en Musea van de Culturele Raad, de Historische sectie van het Provinciaal Genootschap, de Stichting Monumentenwacht, de Kring van Archivarissen, de Stichting tot behoud van Monumenten van Bedrijf en Techniek in het Zuiden des Lands, de Rijksdienst voor de Monumentenzorg en enkele deskundigen à titre personnel. In een later stadium is het voorzitterschap overgenomen door Gedeputeerde drs. J.M. van der Hart.

In september 1979 is een drietal inventarisatoren aangesteld om een werkmodel te ontwikkelen en veldwerk en rapportage te verrichten. In 1982 is de I.B.M. opgeheven waarna de begeleiding van het project aan de pas benoemde Provinciale Monumenten Commissie is overgedragen. Het boekwerk dat voor u ligt vertegenwoordigt een momentopname van een steeds voortschrijdend proces van veranderingen in de bebouwde omgeving. Onderzoek en veldwerk vonden plaats in 1984 en werden verricht door drs. A.J.C. v. Leeuwen, drs. N.C.M. Maes en H.Th.M. Ruiter, arch. HBO. Wijzigingen die zich na deze datum voordeden, konden om organisatorische redenen niet meer in deze uitgave worden verwerkt.

's-Hertogenbosch, februari 1986.

2. CRITERIA

Uit de vele objecten die voor inventarisatie in aanmerking kwamen, moest uiteraard een keus worden gedaan. Dat gebeurde aan de hand van een aantal criteria, die verder in dit hoofdstuk groepsgewijs worden omschreven.

Bij deze criteria wordt het bindend element in veel gevallen gevormd door de "historische karakteristiek" van de nederzetting. Wat wordt daaronder verstaan?

Een nederzetting is, in de hier gebruikte terminologie, een geheel van bebouwing, percelen, wegen en waterlopen, dat in de loop der tijd een meer of minder samenhangende vorm heeft opgeleverd. Het eigen karakter van een nederzetting is het produkt van een - al dan niet geleidelijke - historische ontwikkeling, die in vele gevallen tot op de dag van vandaag valt af te lezen, zowel aan het ruimtelijk patroon als aan de bebouwing zelf. Dat geldt in beginsel net zo goed voor een oud akkerdorp, als voor een moderne nieuwbouwwijk.

Op zeker moment leidt een reeks van ontwikkelingen tot een situatie, waar de nederzetting voor ons gevoel een uitgesproken eigen vormidentiteit bereikt. Dát moment bepaalt de "historische karakteristiek" van de nederzetting, die dus als het ware de optel- en aftreksom is van een reeks structuurbepalende en structuurversturende ingrepen.

De invloed van dat moment kan zich, meer of minder nadrukkelijk zichtbaar, vaak uitstrekken tot het moment van nu. Zo is voor de landelijke nederzettingen tussen Oirschot en Best de situatie rond het midden van de vorige eeuw nu nog steeds beeldbepalend. Vandaar dat het moment van de historische karakteristiek ook omstreeks dat tijdstip is gekozen. Zowel de middeleeuwse aanleg, als de wijzigingen van na 1850 zijn daarbij als wezenlijke bestanddelen aan te merken.

Een heel ander voorbeeld is de oude vestinggordel van Bergen op Zoom. Daar is een essentieel element in de historische karakteristiek, zoals die rond 1800 bestond, thans niet meer afleesbaar. In die tijd werd de stad sterk gedomineerd door haar uitgebreide vestingswerken. Sinds die echter aan het eind van de vorige eeuw zijn ontmanteld, wordt het huidige beeld bepaald door een parken-, straten- en bebouwingsgordel, die rond 1920 hun uiteindelijke vorm kregen. Daarmee is de historische karakteristiek van ca. 1800 nu dus niet meer relevant voor dit deel van de stad. Die van rond 1920 echter des te meer.

Tegen de achtergrond van deze historische karakteristiek zijn alle objecten afzonderlijk getoetst aan de volgende criteria:

● Architectonische en kunsthistorische criteria

- het object is een goed voorbeeld van een bepaalde stijl of bouwtrant, of van het werk van een bekend architect, stedenbouwkundige of kunstenaar
- het object is gaaf qua stijl en detaillering

- het object vertegenwoordigt een unieke (bouw) techniek, (bouw)-type of is typerend voor de ontwikkeling van de industriële techniek
- het object heeft esthetische waarde op grond van de vorm en detaillering van exterieur en/of interieur.
- Planologische, landschappelijke en stedenbouwkundige criteria
 - het object vormt samen met bijgebouwen, kleine artefacten en erfbeplanting of tuinaanleg een karakteristiek geheel
 - het object maakt deel uit van een groter historisch geheel of complex
 - het object sluit, met name in historisch en geomorfologisch opzicht, aan bij het landschap
 - het object maakt deel uit van een gebied met een grote continuïteit, waardoor het historisch patroon van verkaveling, wegen en waterlopen goed geconserveerd is gebleven
 - het object vormt een onderdeel van een historische stedenbouwkundige structuur of een historisch nederzettingstype
 - het object is karakteristiek voor stad, dorp of streek.
- Sociaal- en cultuurhistorische criteria
 - aan het object zijn historische herinneringen verbonden in de ruimste zin van het woord
 - het object vertegenwoordigt een aspect van de sociale of economische geschiedenis
 - het object is representatief voor een bepaalde fase in de ontwikkeling van dorp, stad of streek.

Afhankelijk van de situatie en de aard van het object, was het ene criterium bij de selectie meer bepalend dan het andere. Zo kan men zich voorstellen dat bij een eenvoudig voorbeeld van landelijke bouwkunst criteria als type, bouwtechniek, samenhang met de directe of wijdere omgeving, historische verkaveling en patroon van wegen en waterlopen, meer gewicht in de schaal werpen, dan bij een kerkgebouw. Daar zullen eerder stijl, gaafheid van details, esthetische kwaliteiten en geschiedkundige aanknopingspunten de doorslag geven. Bij monumenten van jongere datum zijn op hun beurt bouwtype, techniek, vormgeving, architect en sociaal-historische betekenis weer het meest van belang.

De samenhang met de omgeving heeft bij de beoordeling een grote - zo niet dominerende - rol gespeeld. Objecten als daglonershuizen, weverswoningen, smidsen e.d., ontleen vooral daaraan vaak hun bijzondere waarde. Een op zich interessant object, dat als laatste getuige de herinnering oproept aan een overigens verder geheel verstoorte situatie, scoort doorgaans minder hoog, dan een object dat deel uitmaakt van een karakteristieke, betrekkelijk ongerept gebleven omgeving. Daarentegen zal een in detail aangetaste reeks gebouwen, die een onderdeel vormt van een qua maat en schaal nog goed bewaarde en interessante structuur, op grond daarvan in deze inventarisatie juist worden meegenomen.

Ten slotte heeft, zoals men begrijpen zal, ook de zeldzaamheidswaarde van een object of nederzettingstype bij de afwegingen meegespeeld. Onnodig te zeggen dat genoemde criteria niet alleen van belang zijn in het kader van deze inventarisatie. Zij spelen een cruciale rol bij het concrete monumentenbeleid van de provincie Noord-Brabant: bij het bepalen van de prioriteiten voor het behoud* van cultuurhistorisch waardevolle objecten en het ontwikkelen van het daarvoor meest geëigende instrumentarium.

* Naast genoemde criteria zullen in de praktijk ook andere factoren (bouwkundige staat, mogelijkheden tot functiewaardering, beschikbare middelen e.d.) het eventuele behoud van cultuurhistorisch waardevolle objecten bepalen.

3. WERKWIJZE

Bij het in kaart brengen en beschrijven van de verschillende cultuur-historisch waardevolle objecten, met het doel een overzicht te geven van wat in de provincie op dit gebied bewaard is gebleven, werden de samenstellers met een aantal beperkingen geconfronteerd.

Om te beginnen was het met de beschikbare mankracht en financiële middelen, gelet ook op het tijdsbestek waarbinnen de werkzaamheden moesten worden afgerond, nauwelijks mogelijk uitvoerig bronnenonderzoek te verrichten naar de geschiedenis van een bepaald gebied. Men was voornamelijk aangewezen op de beschikbare informatie, die doorgaans schaars aanwezig en bovendien niet altijd even betrouwbaar bleek. Daarnaast waren er ook problemen van meer praktische aard. Zo leende, vooral in dicht bebouwde kommen, de situatie er zich niet altijd voor om bijvoorbeeld alle gevels van een gebouw nauwgezet te bestuderen. Voor interieurs gold dit in nog sterkere mate; deze konden slechts bij hoge uitzondering worden bezichtigd.

In verband daarmee kan het hier gepresenteerde materiaal slechts een indruk geven - zij het dan ook een redelijk verantwoorde - van de in de gebouwde omgeving aanwezige waarden, die voorwerp van monumentenzorg kunnen zijn en die bij planologische beslissingen in de beschouwing moeten worden betrokken.

Bij het bestuderen en beschrijven van de objecten is, zoals al aangestipt, de samenhang met de directe omgeving en met de nederzetting als geheel voortdurend goed in het oog gehouden. Een object kan, als deel én als exponent van een groter geheel, immers niet adequaat worden beschreven, als dit totaalbeeld bij de onderzoeker ontbreekt.

Belangrijke aanknopingspunten voor dit totaalbeeld vormen onder meer de specifieke kenmerken van de omgeving (hoogteligging, reliëf, perceelsvorm, bodemgebruik e.d.), die een rol hebben gespeeld met betrekking tot de plaats en aard van de nederzetting. Zo is er een hemelsbreed verschil tussen het landbouwgebied in de polders van Noordwest-Brabant en, om wat te noemen, een Kempens akkerdorp. In het eerste geval domineert het open, vlakke land, met zijn grote, verspreid gelegen boerehoeven; in het tweede geval hebben we te maken met een veel kleinschaliger akkerstructuur met een lint van boerderijen, gelegen op de oeverwallen van beken. Behalve het onderkennen van verschillen in "decor", is ook het bepalen van de invloed daarop van historische en sociaal-economische factoren - als conjunctuur, machtspatronen, bestaansmiddelen, verkeersbindingen enz. - van groot belang voor het invullen van dat totaalbeeld. Een goed voorbeeld daarvan is Vught, dat zijn vorm met Markt en stationsbuurt kreeg onder invloed van de oude hoofdwegen tussen Eindhoven, Den Bosch en Tilburg, alsmede de latere spoorlijn.

En ten slotte kan ook literatuur over een gebied en de daarbinnen gelegen nederzettingen een - zij het vaak globaal- beeld geven van de dominanten die bij de ontwikkeling daarvan een rol hebben gespeeld.

Al dit materiaal te zamen vormt als het ware een soort "onderlegger", die in meerdere of mindere mate houvast biedt bij het verwerven van inzicht in hetgeen als karakteristiek mag worden aangemerkt.

In dit verband zijn ook oude kaarten van belang, vooral de sinds ca. 1830 gepubliceerde topografische kaarten 1:25.000 en 1:50.000. Deze zijn namelijk direct vergelijkbaar met de huidige stafkaarten van dezelfde schaal en geven daardoor een goed beeld van het veranderingsproces dat zowel nederzettingen als landschap in de loop der tijd hebben ondergaan. Overigens is het patroon dat uit het bestuderen en vergelijken van deze kaarten naar voren kwam, steeds ter plekke aangevuld met eigen waarnemingen met betrekking tot stratenpatroon, bebouwing en beplanting.

In hoeverre is, ondanks de hier gekozen opzet, waarbij een aantal concrete criteria als uitgangspunten dienen, toch niet het gevaar aanwezig dat er bepaalde subjectieve elementen in de beoordeling sluipen?

Degene die de inventarisatie uitvoert, maakt uit wat hij wel en niet documenteert. Hij wordt daarbij geleid door zijn kennis van de historische karakteristiek van de nederzetting. Welke elementen bepalen het eigen -specifieke- karakter daarvan? Is dit "eigene" nog afleesbaar aan bebouwing of omgeving, en in hoeverre is het door veranderingen verstoord?

Het zal duidelijk zijn dat alleen al dit deel van het afwegingsproces niet geheel objectief kan zijn. Het wordt immers niet alleen bepaald door de doelstelling van het onderzoek, maar ook de persoon van de inventarisator en de tijd waarvan hij het product is.

Tegelijkertijd echter mag men erop vertrouwen dat de systematiek en de criteria die aan dit onderzoek ten grondslag liggen, een zekere garantie bieden dat persoonlijke voorkeuren bij de beoordeling uiteindelijk nergens de boventoon voeren.

In hoofdstuk 4 wordt ingegaan op het verband tussen de ruimtelijke vorm van de nederzetting en de geomorfologische en landschappelijke context waarin zij geplaatst moet worden. Aansluitend volgt een schets van de karakteristieke bebouwingstypen en groenelementen.

In het daarop volgende hoofdstuk worden de verschillende objecten alfabetisch per straat behandeld. Straten die zich onderscheiden door een duidelijke samenhang van de daarin gelegen objecten, worden in voorkomende gevallen bovendien afzonderlijk beschreven.

Per object worden vermeld: huisnummer, algemene typering, geschatte bouwdatum, exacte bouwdatum* (b.v. blijkens muurankers, jaarsteen, literatuurvermelding), data van belangrijke wijzigingen, de aanwezigheid van eventuele artefacten, zoals stootstenen, hekpalen e.d., bijgebouwen (met vermelding van eventueel afwijkende datering), groenelementen (waarbij oudere bomen met opgave stamomtrek), eventuele opmerkingen over details of bijzondere onderdelen**.

Iedere inventarisatie bevat bovendien één of meer kaarten van het onderzoeksgebied, schaal 1:10.000 (bij dichtere bebouwing ook uitsneden met schaal ca. 1:5.000). Daarop zijn de volgende zaken aangegeven:

- geïnventariseerde objecten met cultuurhistorische betekenis (zwarte stip)
- beschermde monumenten (zwarte stip met cirkel)
- straatnamen en huisnummers
- gemeentegrenzen
- dijken, waterlopen en steilranden
- oude wegenpatronen en oude akkerbodems met een humusdikte van minimaal 50 cm (globaal aangegeven).

Beschermde stads- en dorpsgezichten, alsook landgoederen, zijn eveneens aangegeven. Groepen gebouwen die een karakteristiek geheel vormen of die deel uitmaken van een interessant nederzettingstype, zijn omlijnd.

* In tegenstelling tot de geschatte bouwdatum is de exacte bouwdatum in de tekst steeds onderstreept aangegeven.

** Voor zover het rijksmonumenten betreft, zijn de beschrijvingen ontleend aan de officiële monumentenlijst, zo nodig onderzijds aangevuld (aangegeven met N.B.).

4. HISTORISCHE KARAKTERISTIEK VAN DE GEMEENTE MEGEN

Landschap

De gemeente bestaat uit de kerkdorpen Haren, Macharen en Megen en is gelegen aan de Maas die tevens de noordgrens vormt.

De westgrens met de gemeente Lith volgt grotendeels de verkaveling van het polderland, met de vroegere "Zeedijk".

De zuidgrens met Oss en Berghem volgt de Hertogswetering, een waterloop die zorgde voor de ontwatering van het gebied toen de Beerse Overlaat nog in functie was. De oostelijke grens met Ravenstein volgt weer de polderverkaveling, een waterloop en de Groene Dijk. De laatste dijk was onderdeel van de bloksgewijze bedijking van het gebied tussen 1315 en 1360.

De gemeente wordt van zuid-oost naar noord-west doorsneden door een loop van de Oude Maas en noord-zuid door het Burg. Delenkanaal dat ten westen van Megen een verlande Maasarm doorsnijdt en in de Maas uitkomt.

De gemeente ligt op een hoogte van gemiddeld 5-8 meter boven N.A.P. De kom van Haren ligt op 7-8 meter, de kom van Macharen op ca. 5,5 meter en het stadje Megen op 6-7 meter boven N.A.P. Ook de Maasakkers met opgestuwde hoogten en dijken ten oosten van Megen liggen betrekkelijk hoog, op 7,5 tot 8 meter.

De bodem bestaat uit zandige, lichte klei in overslaggronden, ontstaan doordat bij dijkdoorbraken zand werd afgezet. In de oude Maaslopen en de opduikingen aan de oevers vinden we kleihoudend zand. Het gebied werd tot 1942 jaarlijks overstroomd door de Maas, via de Beerse Overlaat. De rivier heeft met oude deels verlande beddingen en stroomruggen vóór de vroeg-middeleeuwse bedijkingen grote invloed op het gebied uitgeoefend. De kernen zijn gelegen op zandopduikingen aan de Maas, op pleistoceen zand, afgezet tijdens en na de laatste ijstijd.

In het landschap van Megen kunnen we de volgende gebieden onderscheiden:

- a. De bebouwde kommen van de kerkdorpen en de stad, deels gelegen op de oeverwal, deels op zandige opduikingen.
- b. De kleigebieden die in een brede strook ten noorden van de Hertogswetering en ten zuiden van de Maasbedding liggen en deels als weide, deels als akkergebied gebruikt worden.

In de jaren zestig heeft een ruilverkaveling geleid tot een aanmerkelijke schaalvergroting in de perceelsstructuren, waarbij het globale ruimelijk patroon is gehandhaafd.

Nederzettingen

De nederzettingen in de gemeente zijn wegens de vele overstromingen hoger gelegen, deels op oeverwallen (Megen en Macharen), deels op zandopduikingen of donken (Haren). Deze hoofdstructuur was voor de bedijkingen van 1315-60 al aanwezig.

Megen wordt in 1134 genoemd en is een bastidestadje, een nederzettingsvorm op rechthoekig plan, bij het eind 16e eeuw verwoeste en in 1610 gesloopte kasteel. Dit heeft zich bevonden op de plaats van het huidige Clarissenklooster. Het stadje was en is aan drie zijden omgeven door water, hoewel de situatie door de bochtafsnijding van de Megensche Ham in 1932 gewijzigd is. De genormaliseerde Maas stroomt nu direct ten noorden van de stad.

De plattegrond bestaat uit twee naar de Maas toelopende straten, de Dokter Baptist- en de Kloosterstraat, die elkaar op de driehoekige Koolmarkt ontmoeten.

Walstraat, Kerklaan en Maasdijk volgen de lijn der vroegere omwalling, terwijl hier deels nog oude ommuringen aanwezig zijn, onder meer ter hoogte van het Franciscanenklooster. Torenstraat en Verlengde Torenstraat liggen haaks op de twee bovengenoemde hoofdstraten. Het kasteelkloosterterrein heeft een schildvormige structuur en ligt ten westen van de kern. Ten zuiden ligt verspreide bebouwing aan enkele vroegere landwegen. Hier zijn na 1950 veel nieuwe woningen gebouwd.

Vanaf de vroegere omwalling aan de Maasdijk zijn allereerst de diepe achtertuinen van de bebouwing aan de hoofdstraten zichtbaar. Boven de zadeldaken van deze huizen rijzen de kloostercomplexen, de gevangentoren en de parochiekerk op. De bebouwing aan de klinkerstraten bestaat hoofdzakelijk uit een- en tweelaags panden die grotendeels met de noklijn evenwijdig aan de straat liggen. Vaak hebben ze eigen bouwmuren, van elkaar gescheiden door smalle watergangen.

Het op een donk gelegen Haren is evenals Macharen voor het eerst genoemd in 1184. Het kerkdorp heeft een centrale structuur met enkele gebogen straten waarbij de boerderijen aan de donkrand liggen veelal met het bedrijfsgedeelte haaks op de straat gericht. Laagstraat, Grotestraat, Groenstraat, Grote Woordstraat, Peperstraat en Dorpenweg vormen de ruimtelijke hoofdstructuur. Nabij de Grote Woordstraat is de hogere ligging van de kom met haar reeks boerderijen goed waar te nemen. Aan de zuidkant geven klooster en kerk een markant silhouet, gezien vanuit het vlakke poldergebied.

In het overwaldorp Macharen dat eens een kasteel gehad zou hebben wordt de structuur gevormd door de Hoogstraat, Megensedijk, Kerkstraat, Dorpstraat en Polderstraat. Hier en daar treffen we nog een enkele min of meer gave boerderij aan. De groep van kerk en pastorie is een markant accent met de door bomen omgeven kapel.

De relatie tussen landschap en nederzettingen is vooral ten zuiden van de kerkdorpen en de stad nog goed herkenbaar, mede door het feit dat de weinige uitbreidingen binnen de bestaande nederzettingsstructuur zijn gehouden. Alleen in Megen is de lintstructuur ten zuiden verdicht door het aanleggen van enige dwarsstraten.

Bebouwing en groenelementen

Boerderijen

Het beeld dat de overgebleven oude boerderijen in de gemeente bieden is hetzelfde als in de rest van het gebied langs de Maas. We vinden er vooral boerderijen van het middenlangstype.

Goede voorbeelden zijn de iets hoger gelegen boerderijen Eindstraat 16 (18e eeuw), Grote Woordstraat 8 (eind vorige eeuw) met sterk gewijzigde ramen en Lietingstraat 7 en 19. Een zeer gaaf voorbeeld is Middenweg 6 (1857) dat zeer goed bewaard is gebleven.

T-boerderijen komen eveneens frequent voor. Een goed voorbeeld is Groenstraat 1 met overstek en het sterk verbouwde Grote Woordstraat 12 (18e eeuw).

Lietingstraat 45 (1870) met gietijzeren ramen op de halve verdieping en diverse bijgebouwen is zeer gaaf gebleven.

Recentere T-boerderijen vinden we aan de Hoefstraat 26 (ca. 1910), mooi gelegen bij de Odradakapel en Kapelstraat 30 (ca. 1930) met mansardedaken en baksteenornament.

Polderstraat 8 is een boerderij met L-vormig uitgebouwde schuur.

Willem Kippstraat 1 is een L-vormige langgevelboerderij. In dezelfde straat naast no. 6 staat nog een vervallen middenlangsdeelschuur met zeer laag aanzettend zadeldak.

Woonhuizen

In het beschermde stadsgezicht van Megen bevinden zich vele oudere woonhuizen. Als we af gaan op uiterlijke kenmerken, komen we tot de conclusie dat deze huizen niet ouder zijn dan het begin van de 19e eeuw. Ze hebben veelal bakstenen, al dan niet gepleisterde, lijstgevels en zes- of achtruits schuiframen. Toch is het duidelijk dat zich achter sommige gevels woonhuizen verbergen uit de 17e en 18e eeuw.

De sobere vormgeving maakt een exacte datering niet gemakkelijk.

Torenstraat 19-23 heeft gevelankers 1612, maar is zo sterk gewijzigd dat de hoofdpzet welhaast 19e eeuws moet worden gedateerd.

Het pand Dr. Baptiststraat 9 heeft een 19e eeuwse gevel, maar draagt jaarankers 1742 in de zijgevel. No 29 heeft een 19e eeuwse gevel, maar inwendig zijn 17e eeuwse tegels aanwezig.

Deze beide panden hebben de nok evenwijdig aan de straat, zoals de meeste woningen in de stad.

De eenvoudigste woonhuizen van deze groep hebben slechts één bouwlaag en een zadeldak. Voorbeelden zijn Dr. Baptiststraat 24-26 (ca. 1870), Kloosterstraat 10 en 26, beide lijstgevels in baksteen met geprofileerde goten of lijsten. Een laat voorbeeld is Verlengde Torenstraat 10 uit ca. 1900. Dr. Baptiststraat 13 uit ca. 1910 onderscheidt zich door de rijke detaillering in neogotische stijl met waterlijsten, steunbeerachtige lisenen, muurankers en spitsbogige raamtogen.

Het witgepleisterde pand Kloosterstraat 4 heeft aan de straatzijde kelder en opkamer.

Het straatbeeld lijkt welhaast gedomineerd door een tweede type woonhuis, eveneens met de noklijn evenwijdig aan de straat: de huizen met anderhalve verdieping. Zij hebben aan de straatzijde lage tweelichts ramen die de zolder met verhoogde borstwering verlichten. Voorbeelden zijn Torenstraat 9, het eerdergenoemde 19-23 en Kloosterstraat 13-15 dat deels verbrand is, Torenstraat 5-11 en Dr. Baptiststraat 31.

Rond de tweede wereldoorlog grijpt men in een poging aangepast te bouwen terug op dit woningtype. Voorbeelden zijn Dr. Baptiststraat 2 en 8-12.

Opvallend is het dat een aantal van de bovengenoemde huizen een haakse achteraanbouw heeft, die de indruk wekt voor agrarische doelen gebruikt te zijn. We zouden hier misschien kunnen spreken van stadsboerderijen.

Voorbeelden zijn Dr. Baptiststraat 9 (1742), 29 en 31.

Kloosterstraat 8 en Dr. Baptiststraat 1 en 29 (beide 19e eeuw) horen tot een kleine groep tweelaags woonhuizen. Ook het villa-achtige Graaf de Brimeuplein 6 (1898) hoort hierbij.

Incidenteel komen ook woonhuizen voor met de nok haaks op de straat gericht.

Voorbeelden zijn Dr. Baptiststraat 4 met ingezwenkte geknotte gevel en het vergelijkbare no. 22. Karakteristiek zijn de bredere huizen Wilhelminastraat 3 en Dr. Baptiststraat 23 (18e eeuw) met drie of meer raamassen en een brede tuitgevel met twee rijen ramen in de top. Eenvoudige voorbeelden zijn te vinden aan de Dr. Baptiststraat 33-35 (19e eeuw). Een der weinige niet-agrarische woonhuizen in de andere kerkdorpen is Grotestraat 15 (1889) in Haren.

Kerkelijke gebouwen

Drie kerken, drie kloosters en drie kapellen domineren de gemeente. Door de in het gebied heersende godsdienstvrijheid werd Megen vestigingsplaats en "uitvalsbasis" onder meer voor missionerende orden. De meeste gebouwen dateren uit de 17e, 18e en 19e eeuw. Middeleeuws zijn alleen nog de torenonderbouw van de kerk te Macharen en de kapel van het voormalige klooster te Haren, beide sobere bakstenen bouwwerken. De parochiekerken zijn alle drie in de 19e eeuw tot stand gekomen. Die van Megen is een driebeukige basiliek met toren van de Bosschenaar H.C. Dobbe, helaas inwendig zeer verminkt. Erbij ligt een kerkhof met veel 19e eeuwse monumenten onder andere voor de Fam. Van Blocklandt (1861) en Sengers (1859). De kerken van Haren en Macharen streven bewust een dorpse indruk na met steile zadeldaken en ranke torenspitsen. Beide kerken zijn ontworpen door de Tilburger H.J. van Tulder. De Macharensse kerk is eenbeukig met stucgewelven, de Harensse kerk een driebeukige pseudobasiliek met stenen ribgewelven, rustend op zeer slanke hardstenen kolommen. In Macharen op het kerkhof bevindt zich een gietijzeren grafkruis, in Haren een knekelhuis met corpus en een stenen kruis uit 1633 voor Ian Hanricks.

De pastorieën zijn eenvoudige woonhuizen. Die van Megen aan de Kerklaan 1 is een tweelaags gepleisterd woonhuis uit de 19e eeuw. De vroegere pastorie Kerkstraat 1 te Macharen is een eenlaags huis onder hoog wolfsdak, vergelijkbaar met de pastorie te Dennenburg (gem. Ravenstein). De vroegere Harensse pastorie is een kubusvormig bakstenen huis uit 1877, vermoedelijk van de hand van H.J. van Tulder.

Aan de Hoefstraat in Macharen bevindt zich de romaniserende niskapel van de H. Odrada omgeven door snoeilinden. Aan de Kapelstraat bevinden zich de 18e eeuwse niskapel van St. Anna en de Mariakapel, een driezijdig gesloten zaalkerkje met open portiek met gebogen fronton. Op het Harensse Kerkplein een H. Hartbeeld van Van Bokhoven en Jonkers. Het klooster van de zusters Penitenten in Haren, Kerkplein 3, heeft zijn functie alweer enige jaren verloren. Het omgrachte complex van kapel, klooster en boerderij wordt gebruikt door een meubelhandel. De laatgotische kapel heeft een houten tongewelf en neogotische glasramen. De tweelaags kloostervleugel is deels 17e, deels 19e eeuws met segmenttoogramen. De boerderij is laat 19e eeuws.

Het Megense Clarissenklooster, Clarissenstraat 2, heeft drie vleugels uit 1721 om een binnenhof.

De vierde vleugel wordt gevormd door de neogotische kapel en ingangsvleugel. De architectuur is buitengewoon sober, evenals de vleugels van het 17e eeuwse Franciscanenklooster aan de Kloosterstraat. Ook dit heeft een plattegrond van drie vleugels en kerk rondom een kloosterhof. De woonvleugels hebben op de begane grond toogramen en op de verdieping smalle celramen. De kerk heeft segmenttoogramen en lisenen. Het interieur is zeer rijk in barokke trant gemeubileerd.

De voormalige Latijnse School, aan de Kloosterstraat, een neogotisch gebouw dat in twee fasen door E.J. Margry voor de Franciscanen is gebouwd, is nu buurthuis. Tot de sluiting in 1967 waren de leerlingen uit het gehele land afkomstig, ze woonden in bij de bewoners van het stadje. De school was in 1645 gesticht.

Openbare gebouwen en monumenten

De midden 14e eeuwse gevangentoren aan de Maasdijk leverde vormelementen voor het stadhuis aan de Torenstraat dat met zijn trapgevels en kruiskozijnen tracht het het middeleeuwse verleden van het stadje op te roepen. Op het nabijgelegen Graaf de Brimeuplein het van het kerkhof overgeplaatste monument van de hand van F.J.R. Donkers. Op de Koolmarkt een met oudere onderdelen herbouwde pomp.

Bedrijfsgebouwen

Kapelstraat 13 is het eenvoudige molenhuis bij de stellingkorenmolen Molenstraat 2A.

In de Grotestraat 2 een boerenbondspakhuis uit ca. 1910 met topgevel waarin heiligenbeeld. Torenstraat 2 is een groot woonhuis met omlijste ingang en bedrijfsgedeelte met schuiframen en korfboogpoort. Ertegenover een voormalige langsdeelschuur.

Groenelementen

Zeer karakteristiek is de beplanting met meidoorn en lijsterbes van de Maasdijk die het stadje Megen omsingelt. Bij de Odradakapel enige snoeilinden.